

Prawo o samorządzie uczniowskim

Każdy opiekun samorządu uczniowskiego, rozpoczynając swoją pracę, powinien zapoznać się z opisem samorządu uczniowskiego, który znajduje się w **Ustawie o Systemie Oświaty** – najważniejszym akcie prawnym określającym zasady edukacji w Polsce.

Istotne jest bowiem, by w swojej codziennej pracy opiekun działał zgodnie z prawem - to znaczy wspierał działania, które są obligatoryjne dla samorządu uczniowskiego w świetle ustawy oraz by działania wykraczające poza te przewidziane w ustawie nie były z nią sprzeczne.

Ustawę warto zatem potraktować jako podstawowe wytyczne określające zadania samorządu uczniowskiego, a co za tym idzie także nauczycieli, dyrekcji, a przede wszystkim opiekuna samorządu uczniowskiego. To dorośli pracownicy szkoły odpowiadają bowiem za stworzenie warunków do praktykowania samorządności uczniowskiej.

O samorządzie uczniowskim mówi **artykuł 55 Ustawy o Systemie Oświaty**. Poniżej cytujemy punkty tegoż artykułu oraz omawiamy ich praktyczne znaczenie.

Pkt. 1: *W szkole i placówce działa samorząd uczniowski, zwany dalej „samorządem”.*

W cytowanym punkcie ustawodawca użył słowa „działa”. Działa, czyli wspomniany samorząd uczniowski jest aktywny, wykonuje pewne czynności. Warto zwrócić uwagę na to, że w tym zdaniu nie chodzi po prostu o działanie uczniów, ich wszelką aktywność na terenie szkoły, ale o działanie samorządu. By zrozumieć sens tego punktu, należy sięgnąć do samej definicji pojęcia „samorząd”.

Samorząd to niezależne od nadrzędnej władzy decydowanie o własnych sprawach, wykonywanie funkcji uzupełniających w stosunku do władz np. szkoły, zakładu produkcyjnego, władz państwowych.

Zatem z zapisu punktu pierwszego wnioskujemy, że na terenie szkoły uczniowie podejmują działania, w ramach których niezależnie od władzy nadrzędnej (dyrekcji szkoły) decydują o pewnych kwestiach oraz że uzupełniają działania dyrekcji czy nauczycieli. **Można zatem powiedzieć, że działający samorząd uczniowski oznacza zarówno udział w decyzjach dotyczących szkoły, jak i podejmowanie niezależnych, oddolnych działań przez uczniów.**

Pkt. 2: *Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki.*

„Wszyscy” oznacza, że każdy uczeń danej szkoły, jest również członkiem jej samorządu uczniowskiego. Członkami samorządu są wszyscy uczniowie, niezależnie od klasy, w której się uczą, wieku, ocen z przedmiotów czy ocen z zachowania.

W kontekście pracy opiekuna samorządu uczniowskiego ważne jest, abyśmy o tym pamiętali – opiekun jest opiekunem samorządowych działań wszystkich uczniów, a nie tylko wybranej reprezentacji!

Pkt. 3: *Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.*

Treść punktu 3. mówi o tym, że zasady wybierania i działania organów samorządu (zarządu, rady itp.) określa ogół uczniów. Oznacza to, że co roku należy przeprowadzić procedurę uchwalania regulaminu, gdyż co roku zmienia się skład uczniów (dochodzą nowe roczniki, starsze opuszczają szkołę), co oznacza, że „ogół” uczniów się zmienia.

Zasady te mają być uchwalone w drodze głosowania, a nie za pomocą jakiegokolwiek innej procedury! Głosowanie to jest również dokładnie określone poprzez przymiotniki jako: równe (jeden uczeń dysponuje możliwością oddania jednego głosu), tajne – nie przez podnoszenie rąk w klasie, powszechne – każdy uczeń ma prawo wziąć w nim udział i zyskuje ku temu możliwość.

Warto zauważyć, że punkt ten odnosi się do wszystkich poziomów szkół!

Można powiedzieć, że właśnie treść tego punktu artykułu 55 pozwala w najpełniejszym stopniu zaangażować wszystkich uczniów szkoły – cały samorząd w decydowanie o własnej sprawie. Ważne jest, by uchwalanie tegoż regulaminu było lekcją demokracji – wspólnego przyjmowania reguł, którym (w tym przypadku w odniesieniu do samorządu uczniowskiego) następnie podlegają uczniowie. O tym, w jaki sposób można przeprowadzić uchwalanie regulaminu [czytaj tutaj](#).

Pkt. 4: Regulamin samorządu nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub placówki.

Zapis ten każe, w drodze uchwalania regulaminu wyborów i działania organów SU, sprawdzić jego zgodność ze statutem szkoły. Regulamin ten bowiem nie może być sprzeczny z aktami prawnymi wyższego rzędu, takimi jak statut, rozporządzenia, ustawy czy konwencje.

Pkt.5: Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:

- 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;
- 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;
- 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań;
- 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej;
- 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem;
- 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.

Zapis tego punktu mówi o tym, że samorząd uczniowski może przedstawiać wnioski (czyli m.in. propozycje zmian, nowych rozwiązań) oraz opinie (pozytywnie, negatywnie oceniające pracę szkoły) we wszystkich sprawach szkoły! Fakt, że następnie ustawodawca wymienia 6 konkretnych przykładów, służy jedynie zapewnieniu czytelników, że wskazane przez ustawodawcę kwestie również podlegają działalności samorządu.

Odnosnie ustępu 6. – prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu. Zadaniem szkoły jest umożliwienie uczniom skorzystania z tegoż prawa. Oznacza to poinformowanie uczniów o takim zapisie oraz stworzenie warunków do dokonania przez nich tego wyboru. Nie jest powiedziane, że ogół uczniów ma wybrać opiekuna. Kwestia ta może być uregulowana w regulaminie działania SU. Na pewno prawo wyboru oznacza, że musi być przynajmniej dwoje kandydatów na to stanowisko.

Pkt. 6: Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi, w drodze rozporządzenia, typy szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego ze względu na konieczność stosowania w szkole lub placówce specjalnej organizacji nauki i metod pracy, a także ze względów wychowawczych, opiekuńczych i resocjalizacyjnych.

Rozporządzenia ministra edukacji narodowej z dnia 23 lutego 2007 r. w sprawie typów szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego wymienia: 1) przedszkola; 2) szkolne schroniska młodzieżowe; 3) poradnie psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradnie specjalistyczne; 4) placówki kształcenia praktycznego oraz ośrodki doksztalcania i doskonalenia zawodowego; 5) biblioteki pedagogiczne; 6) szkoły specjalne dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym; 7) specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze i specjalne ośrodki wychowawcze dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym; 8) ośrodki umożliwiające dzieciom i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim, a także dzieciom i młodzieży upośledzonym umysłowo ze sprzężonymi niepełnosprawnościami realizację odpowiednio obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki; 9) zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich; 10) szkoły przy zakładach karnych.

Stymulowanie rozwoju samorządności uczniowskiej jest, na podstawie prawa, zadaniem należącym nie tylko do opiekuna samorządu uczniowskiego. W **Karcie nauczyciela** czytamy, że dyrektor szkoły odpowiedzialny jest w szczególności za rozwijanie samorządności i samodzielnej pracy uczniów i wychowanków (art. 7). W **Ustawie o Systemie Oświaty** zapisano, że dyrektor w wykonywaniu swojej codziennej pracy związanej z kierowaniem szkołą, współpracuje z radą szkoły lub placówki, radą pedagogiczną, rodzicami i samorządem uczniowskim (art.37).

Wybory opiekuna samorządu uczniowskiego

Podstawa prawna

Możliwość wyboru nauczyciela, który będzie opiekował się i wspierał samorząd uczniowski, należy do podstawowych praw uczniów. Gwarantuje to Ustawa o systemie oświaty w art. 55 pkt. 5. Z wykonania tego artykułu rozliczany jest dyrektor szkoły. Kurator oświaty sprawuje bowiem nadzór nad placówkami oświatowymi, w szczególności w zakresie przestrzegania praw dziecka i praw ucznia oraz upowszechniania wiedzy o tych prawach (art. 33).

Ważne: Szkoła jako instytucja publiczna powinna zapewnić uczniom warunki dla skutecznego korzystania ze swoich praw, w tym wyboru opiekuna samorządu uczniowskiego.

Co to znaczy że samorząd uczniowski ma prawo wyboru swojego opiekuna?

Samorząd z mocy prawa tworzą wszyscy uczniowie szkoły. Jej obowiązkiem jest informowanie uczniów o przysługujących im prawach oraz tworzenie warunków do efektywnego korzystania z nich. Oznacza, to że nauczyciele powinni wyjaśniać całej społeczności uczniowskiej (a nie tylko przedstawicielom samorządu uczniowskiego), na czym polega prawo wyboru opiekuna samorządu oraz wspólnie ustalić, w jaki sposób będzie on wybierany.

Demokratyczne wybory

Zgodnie z preambułą do ustawy o systemie oświaty szkoła powinna w swoich działaniach kierować się zasadami demokracji, sprawiedliwości i wolności. Choć nie jest to wprost wyrażone w przepisach, wybory opiekuna samorządu uczniowskiego również powinny spełniać kryteria demokratycznych, tzn. być:

- **bezpośrednimi**
- **powszechnymi**

Samorząd uczniowski tworzą wszyscy uczniowie. Dlatego jego opiekun powinien być wybrany przez jak największe grono uczniów. W przypadku gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych każdy powinien mieć możliwość oddania głosu.

Uczniowie, którzy ukończyli 13 rok życia, zaczynają dysponować ograniczoną zdolnością do czynności prawnych. Tym samym ustawodawca podkreślił możliwość przyjmowania i składania przez nich oświadczeń woli. Zaczynają ponosić odpowiedzialność za swoje czyny i jednocześnie nabywają prawa. W tym kontekście zapewnienie uczniom możliwości wyboru swojego opiekuna wydaje się być koniecznym.

Inaczej sytuacja może wyglądać w szkołach podstawowych. Są one systemowo i organizacyjnie podzielone na pierwszy i drugi etap kształcenia. Uczniowie klas 0-III nie znają nauczycieli z wyższego poziomu, a uczniowie z klas IV-VI są już mniej związani ze swoimi poprzednimi wychowawcami.

W tym przypadku najlepszym rozwiązaniem jest przeprowadzenie oddzielnych wyborów na opiekuna tzw. małego i dużego samorządu. W obu przypadkach wszyscy uczniowie powinni mieć możliwość oddania swojego głosu na wybranego kandydata.

- **równymi**

Wszyscy uczniowie powinni dysponować taką samą ilością głosów.

- tajnymi

Każdy z uczniów powinien mieć zapewnione warunki, które zapewnią mu anonimowość. Nie chodzi tu tylko o to, aby nauczyciele nie poznali decyzji wyborczych swoich wychowanków, ale również, aby inni uczniowie nie mogli w nie ingerować.

Kiedy przeprowadzić wybory?

Najlepiej wybory opiekunów organizować zaraz po wyborach przedstawicieli samorządów uczniowskich. Takie rozwiązanie pozwala: na wykorzystanie zainteresowania wzbudzonego wyborami w trakcie kampanii samorządu uczniowskiego; na poznanie składu reprezentacji samorządu przez nauczycieli przed podjęciem decyzji o kandydowaniu na opiekuna. Dzięki temu można uniknąć sytuacji, w których muszą ze sobą współpracować osoby, między którymi doszło do konfliktu bądź innej relacji, która może budować złą atmosferę wokół samorządu (np. opiekunem zostaje nauczyciel, który wystawił ocenę niedostateczną członkowi Rady; zachodzą więzi rodzinne między opiekunem a członkiem Rady itp.)

Kto powinien/może startować?

Opiekunem może zostać każdy nauczyciel. Jednak dla sprawnego funkcjonowania samorządu ważne są cechy kandydatów oraz ich motywacja do pracy. Powinny to być osoby wyróżniające się umiejętnościami menedżerskimi, dostrzegające nie problemy, ale wyzwania, uważające, że szklanka jest do połowy pełna, a nie pusta. Niezwykle istotne są również umiejętności mediacji, negocjacji i koncyliacji.

Opiekun powinien chcieć nim być. Decyzja o przystąpieniu do kandydowania powinna wynikać z chęci pracy z samorządem, a nie z presji ze strony dyrektora szkoły bądź innych nauczycieli.

Dobłą praktyką jest przyjęcie zasady, że do wyborów startują wszyscy nauczyciele. Ci, którzy nie chcą bądź nie mogą pełnić tej funkcji powinni uzasadnić swoją decyzję, np.:

Niestety w tym roku nie mogę wspierać Was. Urodziła mi się córeczka i muszę jej poświęcić sporo czasu. Dlatego muszę zrezygnować z kandydowania.

Moi drodzy, od tego roku uczę w większej ilości klas niż w ubiegłym. Z tego powodu muszę więcej swojego czasu poświęcić na sprawdzanie prac domowych, sprawdzianów oraz przygotowywania Waszych ulubionych kartkówek i boję się, że nie dam rady robić z Wami tych fantastycznych imprez i innych akcji. Ale pamiętajcie, że zawsze możecie na mnie liczyć!).

Kampania wyborcza

Tak jak kandydaci do Rady Samorządu Uczniowskiego, tak i kandydaci na ich opiekuna powinni prowadzić kampanię wyborczą. To pozwoli uczniom lepiej poznać nauczycieli (np. tych, z którymi nie mają lekcji) oraz ich pomysły/program pracy. To ważne, aby uczniowie mieli szansę porównać programy wyborcze przedstawicieli Rady samorządu uczniowskiego oraz kandydatów na ich opiekunów.

Kto przeprowadza wybory?

Ze względu na przejrzystość wyborów opiekuna samorządu uczniowskiego, powinien za nie odpowiadać sam samorząd. To dobre zadanie dla nowo wybranej rady, która już na początku swojej działalności może zmierzyć się z ważnym dla całej społeczności szkolnej wydarzeniem oraz poczuć, że jej praca faktycznie ma wpływ na dalszą aktywność uczniów.

Aby zwiększyć autorytet oraz wzmocnić pozycję samorządu, dobrze, aby w skład komisji wyborczej, wszedł dyrektor szkoły bądź jego zastępca. Będzie to dobrą okazją do bliższego poznania się Rady samorządu i dyrektora oraz zapoczątkuje współpracę między nimi.

Ilu opiekunów?

Przepisy tego nie regulują. Powszechnie przyjęło się, że samorząd posiada jednego opiekuna. Nic jednak nie stoi na przeszkodzie, aby było ich więcej. Często zwiększenie ilości opiekunów sprzyja efektywności pracy. Mogą podzielić się obowiązkami zgodnie ze swoimi predyspozycjami (np. jeden odpowiada za kontakty z nauczycielami, rodzicami, a drugi jest nastawiony bardziej na pracę).

W szkole podstawowej często spotykanym rozwiązaniem jest wyodrębnienie opiekuna tzw. małego i dużego samorządu (I i II etap kształcenia). Podobna sytuacja ma miejsce w zespołach szkół, w których każda ze szkół ma swój samorząd.

fundacja civis polonus

www.civispolonus.org.pl www.samorzaduczniowski.org